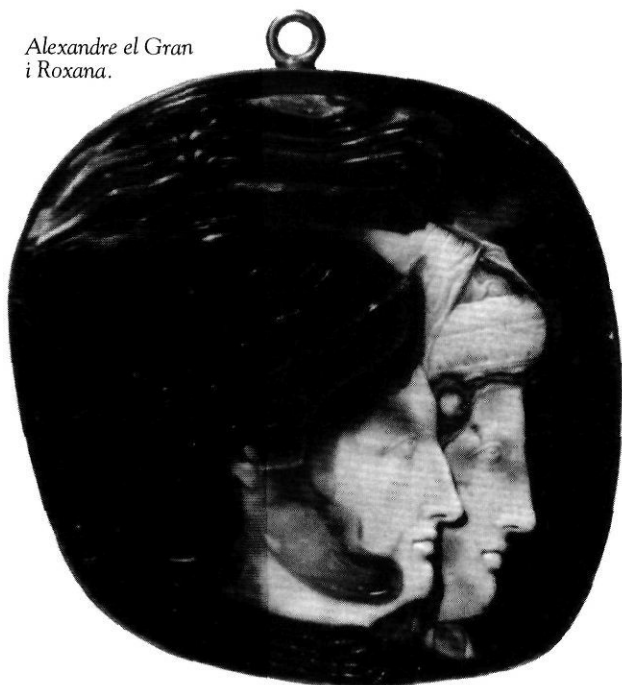




Narcís Figueras i Capdevila

Alexandre el Gran i Roxana.



Vet ací un títol que prova d'encabir, encara que sigui només en una enumeració succinta i panoràmica, facetes diverses a les quals s'han consagrat els esforços de molts dels professionals i dels amants de les llengües clàssiques en el decurs de llur vida al llarg del passat segle XIX i del ja quasi escolat segle XX.

En primer lloc, el que anomenem *erudició*, és a dir, la recerca i la publicació d'estudis a l'entorn d'aspectes lingüístics i culturals en general relacionats amb el món grec i romà. En un segon terme, el *mestratge*, que abraça tant l'aplicació didàctica, concretada en l'elaboració de manuals i textos educatius i de síntesi com la dedicació a la formació de deixebles en la tasca pedagògica a les aules, les universitàries i les del segon ensenyament, on les llengües clàssiques han estat i són encara presents, cada cop menys en hores, però més, ben segur, en intensitat vivencial.

En un tercer lloc cal situar el que en diem *projecció* i que inclouria diverses coses: d'una banda, la gran labor, difícil, de la difusió del pensament, de l'art i de la cultura, dels valors estètics i humans, de la literatura i de la vida dels antics grecs i romans a través de les conferències públiques, l'article periodístic, l'opuscle divulgatiu, etc.; i de l'altra, hom podria també encabir-hi, mentre els estudis no avancin de manera que tinguem una visió més àmplia i aprofundida, la creació en les llengües clàssiques (llatí, molt especialment), que encara tingué testimonis significatius al llarg del XIX i primeries del XX. De tot parlarem, ni que sigui fent un sol bolic, l'ordre del qual el tracen les identitats concretes i personals dels estudiosos i mestres que evocarem.

Atès que el món educatiu és valorat d'una manera global, a partir dels diversos projectes que l'estructuraren al llarg del temps, en una altra banda d'aquest mateix dossier, ens caldrà parar esment, com dèiem, a certes individualitats, molt diverses entre elles: aquells dels professionals dels estudis clàssics que han tingut un paper en l'ensenyament, en la recerca o en la irradiació més àmplia dels estudis clàssics i que, sortits d'entre nosaltres, van assolir una projecció més o menys notable, o bé són encara, els més recents, en el record de tots els qui hem passat, en un lloc o altre, per l'àmbit acadèmic, bé directament, bé a través de les seves obres de compilació gramatical, literària i cultural.

En el camp de l'ensenyament, en el que avui anomenem secundari, en el superior, i també en la formació eclesiàstica, diversos noms apareixen ací i allà de personatges que, a més de la pràctica habitual de la docència, produïren alguna forma o altra de text usual, manual acadèmic o simplement reflexió en veu alta sobre l'estudi de les llengües i cultures clàssiques.

Hom podia remuntar-se als textos de caire filològic del jesuïta P. Mateu Aymerich (Bordils, 1715 - Ferrara, 1799), ell i els seus companys admirats a l'exili italià «per la puresa de llur llatinitat»,<sup>(1)</sup> o bé a l'elogi de les humanitats (*Adhortatio ad studia litterarum*) pronunciat el 1774 a Cervera pel gironí Francesc Xavier Dorca (1736-1906).<sup>(2)</sup> Tots dos formaren part de la notable escola humanística certerina, amb Josep de Finestres, Blai Larraz, Ignasi i Ramon Llätzer de Dou i d'altres, mestres o col·legues que foren d'ells dos. Amb tot, val a dir que el domini i l'ús del llatí i del grec que exhibiren molts erudits del XVIII (especialment jesuïtes) ja entronca amb

una tradició anterior que resta deliberadament exclosa d'aquests papers; n'esmentem únicament aquests dos exemples com a més propers a nosaltres.

## El segle XIX

La formació en llengües clàssiques rebuda dins dels estudis eclesiàstics és un aspecte ben rellevant, val a dir-ho, per a una panoràmica de l'ús del llatí i del grec al XIX i primeries del XX, un aspecte que ha dut fins a la valoració i l'amor als clàssics molts dels protagonistes d'aquesta aventura durant els darrers dos-cents anys. Amb tot, aquest dossier només podrà referir-s'hi parcialment i ens caldrà esperar que altres treballs, qui sap si una densa monografia com la suara dedicada a Barcelona, podran en el futur, perquè convé, dibuixar la vida i el llevat del Seminari diocesà i els altres centres religiosos de la ciutat i del bisbat.

En aquest context, pot esmentar-se ací, reculant un xic i entre d'altres, trobem la figura de l'erudit, canonge i catedràtic del seminari Mn. Cir Valls Geli (Rupià, 1741 - Barcelona, 1818) i el seu *Método práctico y fácil para promover los estudios de latinidad y bellas artes* (Barcelona, 1790), entre altres obres que restaren inèdites. Es tracta d'una persona amb la inquietud de millorar l'educació per tal de superar «la fatal indiferencia con que les mira la juventud de nuestros días [als autors clàssics], causa immediata de la decadencia de los buenos estudios, de que tanto se lamentan los que aman las bellas letras...».(3)

Hom troba ensems, esmentat repetidament amb elogi, el també professor del seminari, Mn. Narcís Camps Roger (mort el 1853), del qual sabem que en foren alumnes el metge, estudiós i professor de retòrica i poètica de l'institut Miquel Ametller Marill (Cervià, 1804 - Girona, 1867), l'eclesiàstic i després bisbe de Vic Mn. Pere Colomer Mestres (1802-1881) o el farmacèutic i diputat a Corts per Girona el 1838, Joan M. Pou Camps, nebot de Mn. Camps. Tots tres foren bons usuaris, hom pot constatar-ho, de la llengua llatina en la qual han deixat composicions diverses. No coneixem, però, cap obra o compendi gramatical de Mn. Camps.(4)

L'altre focus d'educació de la Girona vuit-centista, com en tantes altres ciutats, eren les aules municipals, els col·legis religiosos i, des de mitjan segle, l'Institut de segon ensenyament, els plans educatius del qual sofriren tantes transformacions i batzegades, com es recull a les pàgines interiors. Amb tot, sí que podem deixar indicat aquí que el professorat, sobretot de llatí, representa un col·lectiu susceptible de fer aportacions a la qüestió que ens ocupa, sovint integrat, però, per metges i farmacèutics amb un domini molt relatiu de la matèria en el sentit que l'entendem avui.

En destacarem només el reusenc Ramon Balart Granada (1794-1876), professor de l'institut de Girona entre 1862 i 1870; mereix d'ésser esmentat ací a causa de la seva obra llatina de tema gironí. Entre molts altres textos poètics en llatí i un petit manual gramatical castellà (era catedràtic de llatí i castellà), escriví un extens poema èpic (1096 hexàmetres) sobre els setges napoleònics de Girona, *Obsidium, opugnatio et defensio urbis Gerundensis* (Madrid, 1866), en què es revela molt bon coneixedor i hàbil imitador de Ciceró (en les epístoles proemials), de Virgili i d'Ovidi. És un testimoni significatiu de la producció llatina a darreries del

XIX, el volum de la qual probablement s'eixamplaria si hom hi dediqués una atenció més intensa.(5)

D'aquest període, bé que visqué habitualment a Barcelona, hom podria esmentar també a Josep Coll Vehí, nat a Torrent el 1823 i mort el 1876. Entre molts altres textos de preceptiva i d'història literàries escriví uns *Elementos de literatura latina* (1846), una *Arte métrica latina y castellana* (1854) i uns *Modelos de latinidad* (1868). Els seus manuals —aquests i d'altres, sobretot els seus *Elementos de literatura*— foren llarg temps d'ús corrent als instituts del país i fins a la universitat. Va ser «uno de los literatos más de veras que España en estos últimos tiempos ha producido», en opinió de Menéndez Pelayo.(6)

Un erudit que ha de tenir, sense cap mena de dubte, un lloc en aquest recull, pel seu paper en això que podríem dir-ne les ciències de l'antiguitat, és el pare Fidel Fita Colomer (1836-1917). Aquest historiador i eclesiàstic, fill d'Arenys de Mar, a l'extrem sud del bisbat de Girona, dedicà una part dels seus treballs a l'estudi de l'epigrafia romana hispànica i col·laborà activament i eficaçment, val a dir-ho, amb E. Hübner en el *Corpus Inscriptionum Latinarum*.

Ingressat a la Companyia de Jesús, fou enviat a Bèlgica, on rebé part de la seva formació. Professà humanitats, gramàtica i idiomes a Lloia i més tard exegesi i llengües orientals a la ciutat de Lleó. En retornar de l'expulsió i exili a França anà a Manresa i després a Banyoles, altre cop al seu bisbat d'origen, on dirigí la Casa-missió. El 1876 passà a residir a Madrid i fou membre i després director de l'*Academia de la Historia* fins a la seva mort. Les seves obres erudites són nombroses i celebrades pel rigor que hi exhibeix; hom pot destacar-ne, pel tema gironí, *Lápidas hebreas de Gerona* (1874) i *El gerundense y la España primitiva* (1879).

El també eclesiàstic Joaquim Gou Solà (Figueres, 1850 - Girona, 1923), lloat de jove com a bon coneixedor i destre usuari del grec i del llatí, exercí com a professor de llatí i de teologia al Seminari i tenim constància de textos seus redactats en llatí, entre els quals hi ha el discurs inaugural del curs 1884-1885 al seminari titulat *De lingua latina siue de eius historia, dignitate atque utilitate ac de methodo ad eam recte tradendam*, i també obra poètica. Tenia previst de publicar el 1889 unas *Lecciones de gramática latina*. Era llicenciat en filosofia i lletres per Barcelona (1880) i en teologia per València (1883). Fou també censor eclesiàstic de publicacions gironines (com ara *El Norte*) i catedràtic de llengua hebrea al seminari de Girona; la promoció de seminaristes de Xavier Carbó en rebé les lliçons.(7)

Jaume Sagrera Pijoan, nat a Esclanyà (Begur) el 1846 i mort a Girona el 1925 és un personatge que ha restat prou desatès des de l'angle de l'erudició gironina, per bé que ha deixat escrits diversos manuals per a l'ensenyament, a més de ser un personatge que tingué altres interessos per a la ciutat de Girona. Paleògraf i doctor en filosofia i lletres, Sagrera fou actiu militant catòlic i regionalista, i presidí la Societat d'Atracció de Forasters, entitat precursora del turisme que valorava ja la riquesa monumental de la ciutat. El 1918 signà, junt amb altres catòlics i preveres, un manifest a favor de la Liga (el candidat era el també begurenc Bonaventura Sabater), «Els catòlics com nosaltres», contra l'intent tradicionalista de patrimonialitzar el vot dels catòlics.(8)

Les seves obres gramaticals són, com dèiem, diverses i molt reeditades: *Tratado teórico-práctico razonado de las ora-*



Guardia pretoriana.

*ciones gramaticales castellanas* (1886, 2a ed. 1888); *Reglas para la descomposición del hipérbaton latino* (1889); *Colección de temas graduados para el uso de los alumnos de las clases de latín* (1913, 2a ed. corr. i augm. 1917). De totes elles en destacarem, però, la titulada *Fragmentos latinos coleccionados e ilustrados con noticias geográficas, históricas y mitológicas* (Girona, 1889, 3a d. 1897, 5a ed. 1914). El seu interès radica en el fet que Sagrera afegí a l'antologia de prosistes i poetes clàssics uns quants textos, acompanyats de notes biogràfiques, d'autors gironins, des del canonge Dorca (s. XVIII) fins als esmentats Gou Solà, Ametller Marill i el bisbe Colomer.

L'obra del bisbe Colomer és, com l'abans esmentada de Balart, sorprenentment extensa, especialment el seu *Maria Virgo seu de uita Beatae Virginis* en 50 llibres o capítols de díctics elegíacs! (Vic, 1881, 357 pàg.) Tot i la duresa d'alguns passatges i la manca d'ornat «pagà», classicista, per les seves dimensions i la seva bellesa aquesta obra «debe merecer a su ilustrísimo autor el título, en estos tiempos concedido a tan pocos, de eminente latinista» (Menéndez Pelayo, esmentat per Elias de Molins).

L'obra d'aquest i altres, pocs, autors i llur domini del llatí era excepcional i així consta en diverses bandes. Pel que fa a l'estat de l'ensenyament de les llengües clàssiques la segona meitat del XIX a Girona el mateix Jaume Sagrera en el pròleg de *Fragmentos latinos* expressa l'esperança que «urgiendo una reforma radical en la organización de las asignaturas de segunda enseñanza, indudablemente se concederá, el día en que aquélla se realice, mucha más latitud al estudio de la lengua de los romanos (...)» si no es vol «que por más tiempo sigamos los españoles desempeñando un papel á todas luces ridículo y desairado ante las naciones más cultas de Europa...». Som al 1889, cal recordar-ho?

També diversos professors de l'Institut de Girona (creat el 1845) que hi tingueren càrrecs de responsabilitat i de gestió com el ja esmentat Ametller Marill o bé Sebastià Obradors Font (professor de grec i llatí, autor d'una *Clave de traducción latina*, Girona, 1878) s'hi refereixen sovint en els tradicionals discursos d'inici de curs i memòries del curs anterior. Els arxius gironins conserven aquests textos, després impresos, en què consten reflexions i elogis de la tradició clàssica. Cal pensar, però, com sempre que d'una cosa se'n parla molt i amb tons ditiràmics, que l'estudi del llatí i el grec era combatut o simplement avançava amb penoses passes. Probablement hem de pensar en la «morta rutina» de què Valentí Fiol parlava en referir-se en general a l'ensenyament de darreries del XIX a casa nostra.(9)

Pel que fa a la forma eclesiàstica, el gener de 1895 el diari *Lo Geronès* publicava un article a favor de l'ús del català als seminaris com a llengua vehicular de l'ensenyament del llatí, abandonant el castellà, llavors habitual. De retop ens informa: «Los resultados [d'usar el castellà per arribar al llatí] han d'esser per força deficientes y per axó lo conexement del llatí entre'l clero es molt inferior avuy á los que avans era, y aviat en aquest punt [subratllem nosaltres] los Seminaris haurán baxat al nivell dels Instituts de segona ensenyansa, en los quins pel general de llatí no se'n apren». També remarca que encara hi ha gramàtiques i diccionaris llatino-catalans que ho farien viable, si es volgués trencar la rutina castellanitzadora i procurar (argument tan usat llavors) per la salvació de les ànimes catalanes.(10)

Joaquim Gou i Solà  
(assegut en una butaca,  
a l'esquerra)  
i Xavier Carbó i Maymí  
(dret, amb sotana,  
al mig de la fotografia).



## El segle XX

Encara trobem un darrer personatge, eclesiàstic també, nascut a les acaballes del segle XIX, la tasca del qual no es descabdella, però, fins més endavant i pertany, doncs, a la nostra centúria. Mon. Joan Lluaró Padrosa, nat a Biure d'Empordà el 1895, esdevé catedràtic el 1931 i passa per Girona, Calahorra, Irun, Ceuta, Figueres... Ho fou també a l'Institut Maragall de Barcelona, ciutat on morí el 1968. És autor de molts llibres de text, entre d'altres diversos textos gramaticals (i un article sobre glossaris llatins ripollesos), i d'un *Diccionario manual morfológico latino-español* (1945, 2a ed. 1956) que tingué difusió a les escoles i instituts de postguerra. En col·laboració amb l'enyorat Mn. Jaume Marquès Casanovas, publicà el 1965 un complement útil del seu lèxic llatí-castellà, el *Diccionario español-latino*, justificat en el pròleg pel «nuevo impulso que la Santa Sede acaba de dar al cultivo de la Lengua Latina en los Seminarios y entre los eclesiásticos».

Com si es tractés, però, d'un tall coronològic excepcionalment decisiu, més que no ho solen ésser aquestes partions habitualment simbòliques, el segle vintè obre una nova etapa més esplèndida de resultats, més fonamentada i rigorosa en el mètode i amb una projecció més sòlida en el camp de la recerca. Si des de la perspectiva de la traducció d'autors clàssics, els personatges que esmentem ací són ja glossats poques pàgines enllà, ens cal ara referir-nos-hi en llur faceta d'investigadors i elaboradors de manuals, de síntesis útils, d'estudis i de textos de difusió del món clàssic.

El primer que neix ja dins el nostre segle (1903) és el figuerenc Marià Bassols de Climent. Llicenciat (1924) i doctor (1926) en filosofia i lletres per la Universitat de Barcelona, hi fou professor ajudant. Com a catedràtic passà per Sevilla (1926), Granada (1927) i Barcelona (1932); el 1934 és catedràtic de la Universitat Autònoma i el 1942 se'l ratificà en el càrrec a la Universitat de Barcelona.

Protagonitzà, doncs, més de trenta anys de mestratge sobre diverses generacions de deixebles. Dirigí la dita Escuela de Filología de Barcelona (CSIC), on creà, amb Joan Bastardas, el *Glossarium Mediae Latinitatis Cataloniae*, obra enorme i tan celebrada que recull mots llatins i romànics documentats en fonts catalanes de l'any 800 a l'any 1100. En el camp de l'extensió universitària, fou impulsor dels Cursos d'Estiu per a Estrangers que tingueren lloc a Puigcerdà, Barcelona i Palma de Mallorca.

Consagrat especialment a la docència i a la formació dels investigadors, en cursos monogràfics i en la direcció de tesis doctorals, no és fins a partir del 1943 que apareixen les seves publicacions més assenyalades, a banda de la tesi doctoral de 1926 i altres treballs menors: les seves traduccions al català i al castellà (i també edicions escolars) de Tàcit i de Suetoni, i els seus manuals lingüístics.

En aquest darrer aspecte, a més d'altres articles i llibres d'una nòmina molt extensa, cal destacar, d'una banda, el seu manual *Sintaxis Latina* que, basat en treballs anteriors publicats a Barcelona el 1945 i el 1948, fou editat finalment en dos volums pel CSIC (Madrid, 1956) i ha estat constantment reeditat fins avui; i de l'altra, la seva *Fonética Latina* (CSIC, 1962, amb un apèndix de Sebastià Mariner). Tots dos textos, fruit de la seva trajectòria d'anys en la docència i la recerca i de la seva capacitat de síntesi, el fan present encara amb una gran empremta entre els estudiants i professionals dels estudis clàssics.

Bassols morí a Barcelona el 20 d'octubre de 1973.<sup>(11)</sup>

Eduard Valentí Fiol, oriund de Pals, on havia nascut el 1910, ha estat i és encara constantment en la memòria i en el pensament, entremig de la feina quotidiana, dels professors, dels alumnes i dels estudiosos de la llengua llatina i de la història de la tradició clàssica en la nostra cultura. Dos dels seus treballs li'n fan singularment mereixedor, a més dels molts manuals i edicions escolars. D'una banda, la *Sintaxis Latina* (1945), reelaborada el 1979 per un equip dirigit pel professor P.L. Cano i traduïda al català pel professor Jaume Medina, i de l'altra, el seu estudi *Els clàssics i la literatura catalana moderna* (1973), tan celebrat i tan útil encara, prologat amb tanta de sol·licitud pel també malaguanyat mestre de molts filldegs catalans Antoni Comas.

Llicenciat en filologia clàssica el 1932 a Barcelona, Valentí va ser professor a la Universitat Autònoma i a l'Institut-Escola de la Generalitat (1932-1939). Catedràtic d'institut des del 1935, fou traslladat després de la Guerra Civil i exercí a diversos punts de Galícia i el País Valencià, fins que retornà a Catalunya el 1944. Des del 1964 fou professor a la Universitat de Barcelona i des del curs 1968-1969 a la nova Autònoma de Sant Cugat.

Una de les facetes a la qual dedicà molts esforços fou, d'una banda, la formació permanent del professorat (cursos a la Universidad Menéndez y Pelayo de Santander, 1949; tutor de la Escuela de Formación del Profesorado de

Demòstenes



Enseñanza Media, 1963-1971), i de l'altra, la difusió exterior. A més de les revistes especialitzades en què col·laborà, en coneixem articles de divulgació, la seva participació en l'equip de la Gran Enciclopèdia Catalana, etc. Fou també l'autor, sota el pseudònim de Jordi Lombard, del recull *Aurea dicta. Paraules de l'antiga saviesa*, editat per la Fundació Bernat Metge el 1960. Es tracta d'una important, i molt útil, col·lecció de dites i proverbis llatins, de la qual se'n féu més tard una versió castellana amb introducció d'E. Tierno Galván (Madrid, 1987).(12)

La mort arribà a Valentí Fiol a una edat que encara permetia presagiar-ne aportacions ben notables a la ciència, i probablement per això i per la seva trajectòria fidel al país i el seu tarannà personal ha deixat en tothom qui el conegué un pòsit d'admiració i de simpatia que es copsen amb molta visibilitat per poc que un hom hi pari esment. L'any 1971, doncs, ens deixava aquest home clarivident i tenaç, fins al darrer moment abocat a la feina, sense haver pogut llegir la seva tesi doctoral sobre els orígens del modernisme a Catalunya. A. Comas en va dir: «Eduard Valentí ha estat, entre nosaltres, un crític de la talla d'un E.R. Curtius».(13)

De l'hel·lenista *Pere Pericay Ferriol*, fill de la vila de Begur (14 de gener de 1911), el record és ben viu encara entre els deixebles i els estudiants, car el seu traspàs es produí a mitjan dècada dels vuitanta. Catedràtic de llengua grega d'institut des del 1943 exercí a l'Institut Montserrat, de Barcelona, el qual també dirigí durant un temps. Fou professor a la Universitat Autònoma de Barcelona, el departament de Filologia Clàssica de la qual li dedicà, en complir-se el seu setantè aniversari, un conjunt de treballs aplegats en els dos fascicles habituals de la revista anual *Faventia* («A Pere Pericay» I-II, 3/1-2, 1981), on aparegué la seva bibliografia completa fins al moment.(14)

De les seves nombroses publicacions, potser cal destacar-ne els manuals de la llengua grega: la seva *Gramàtica grega* (1946) tantes vegades reeditada, així com els *Ejercicios de griego* (1947, primer curs; 1948, segon curs) i l'*Antologia grega* (1949). Entre els seus articles, a més de les freqüents ressenyes de bibliografia lingüístico-literària sobre els nostres estudis a diferents revistes i de les seccions d'obres col·lectives i de consulta, podem esmentar una preocupació, des de la seva perspectiva, per la seva terra natal, pel món ibèric, per les inscripcions, per la presència grega, etc.; hom troba al llarg de la seva producció treballs diversos sobre Empúries i les fonts escrites que s'hi refereixen. El 1953 la Biblioteca de Peralada li premià un treball *Las raíces históricas del extremo NE peninsular desde La Lingüística. Para una caracterización prerromana del Ampurdán* (publicat el 1956). Traduí o revisà i prologà, com a tasca editorial, manuals sobre mitologia i cultures antigues (F. Guirand, P. Grimal, M. Grant).

Hom arriba així al professor *Josep Alsina Clota*, del qual no podem dir quasi que el tinguem en el record, més aviat que no hem paït encara que no sigui entre nosaltres, ja que la seva mort es produïa el 5 de juliol de 1993 a Barcelona, on residia; com ha escrit Francesc J. Cuartero el fet que es trobés en plena activitat, tot i haver-se jubilat, i que fos present a la premsa i tingués anunciats diversos treballs féu que «la sorpresa acreixés el dolor» de la seva pèrdua.(15) La seva figura ha estat objecte d'evocació recentment des d'aquestes mateixes pàgines.(16)

Nat a Ripoll el 14 de gener de 1926, Alsina es llicencià el 1948 i exercí a instituts de Manresa i Barcelona, i a la Universitat de Barcelona des del 1958, amb plena dedicació a la docència i al mestratge, a la «formació permanent» del professorat, d'una forma entregada que no considerava gens dissociada de la recerca. Els deixebles recorden amb unió sessions a casa seva i a l'Institut d'Estudis Hel·lènics, creat per ell mateix. El seu criteri i la seva actuació en el treball de recerca i en les classes eren els mateixos, els del bon filòleg de sempre: anar als textos i comprendre'ls en la seva globalitat, des de totes les perspectives possibles.

Pel que fa a la irradiació més enllà de les aules de la universitat, Alsina tingué una activitat molt rellevant.

«Escriptor infatigable i fluid» (F.J. Cuartero) signà una munió d'articles de premsa sobre temes clàssics, connectats amb la realitat i amb temes d'actualitat. Fou el fundador dels simposis de la Secció Catalana de la SEEC que volgué celebrar per primer cop el 1968 a la seva vila nadiua, Ripoll. L'onzè, tingut el 1990 a Tarragona, li dedicà els treballs i en publicà la bibliografia, d'una notable extensió.<sup>(17)</sup> També solia participar els estius, a Ripoll mateix, en l'anomenat Curs Superior de Cultura, que podem inserir en les activitats de difusió. No es pot deixar d'esmentar alhora la seva atenció a la llengua i la literatura modernes de Grècia: impulsà els estudis neohel·lènics a Catalunya i presidí l'Associació hispano-hel·lènica (1985).

Des de l'angle dels manuals de literatura, tots ells plens d'experiència «lectora», d'una lectura en profunditat, i de línies de connexió amb una perspectiva universal, podem esmentar, entre d'altres, *Literatura grega. Contenido, problemas y métodos* (1967, 2a ed. 1983), *Problemas y métodos de la literatura* (1984) i *Teoría literaria griega* (1991). Els autors als quals dedica més atenció són Tucídides, Eurípides i Hipòcrates, a més del poeta Píndar coneixia a fons i podia recitar de memòria.

Fins ací els personatges que formen l'enfilall d'aquest recull d'estudiosos del món clàssic que, d'una ascendència que ens els fa pròxims al paisatge físic i mental que contemplem diàriament, han assolit un pes de dimensió global, catalana, peninsular o hispànica, i àdhuc, en certes parcel·les i temes, uns quants d'entre ells un ressò internacional, si més no en el món acadèmic i erudit. Recerca, docència i divulgació són els tres eixos de la tasca que ací volfem deixar exposada, succintament, però suficientment, ens sembla.

Si un d'aquests camps ha estat enllestí amb més rapidesa, bé que ens hi hem referit sovint, és el darrer: la divulgació, la difusió, la projecció a la societat, a l'opinió pública, diríem. En aquest vessant, se'ns presenten ara, com a panoràmica, diverses iniciatives i actuacions de molts d'aquests homes de ciència: des de la preocupació per difondre la riquesa monumental antiga de Girona que Jaume Sàgrera protagonitzà a la premsa local i des de la Societat d'Atracció de Forasters fins als articles de Valentí Fiol o Pericay a la dissortadament breu experiència de la revista gironina *Víctors* (1936), els articles posteriors de tots dos i de Josep Alsina, o l'essencial vinculació de tots ells a la terra d'on procedien i on tornaren repetidament, en persona i en els seus treballs, per exposar-ne les arrels antigues.

Fóra massa prolix i agosarat de voler encabir també ací l'aspecte que podríem designar com *impregnació clàssica*

de la literatura catalana i, d'altra banda, ja ha tingut una atenció preferent: des dels renaixentistes i barrocs que hom va rescatant fins als noucentismes i àdhuc els contemporanis, la presència dels clàssics com a referència i mirall (ferment en molts, motlle mètric en uns quants, alè difús en tots) és permanent en els nostres escriptors, també si enfoquem exclusivament, com hem fet tothora, una generosa contrada gironina.

Tot plegat, vist amb la perspectiva amb què podem veure-ho des d'avui, fa pensar en una prou productiva i rica «aportació» feta des d'ací a la vitalitat i a l'arrelament fecund dels estudis clàssics a Catalunya. ¡És, per ventura, la il·lusió del qui entregira enrera l'esguard i en veu, esborradissa, la corrua? És, sigui com sigui, una il·lusió, sense escatimar sentits al mot, que voldríem no pas massa «il·lusa», si la projectàvem des d'ara mateix cap a l'esdevenidor.

Narcís Figueras és professor de Filologia Llatina.

#### Bibliografia

1. M. Batllori, *Vuit segles de Cultura catalana a Europa*, Barcelona, 1983, pàg. 138. Sobre el P. Aymerich, veg. J. Iglésies, *Mateu Aymerich, S.I. (1715-1799) i la seva «Historia geográfica y natural de Cataluña»*, Barcelona 1949, pàg. 5-7.
2. X. Antón i M. Jiménez, «El canonge Dorca i la Il·lustració gironina», *I Congrés d'història de l'Església catalana*, vol. 2, Solsona 1993, pàg. 61-72.
3. Josep Closa, «Aportació al coneixement de l'estat dels estudis clàssics al tombant del segle XVIII. L'obra de Cir Vals i Geli», *Faventia* 2/1, 1980, pàg. 113-127; L. Inclán, «Cir Valls i Geli, un llatí gironí del segle XVIII», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins* XXXI, pàg. 200.
4. Pep Vila, *La Renaixença a Girona*, Girona, 1986; veg. també Jaume Sàgrera, *Fragments latinos coleccionados e ilustrados con noticias geográficas, históricas y mitológicas*, Girona 1889.
5. N. Figueras, «Un poema èpic llatí sobre la defensa de Girona: l'obra de Ramon Balart», *Annals de l'IEG* XXXI, pàg. 191-198.
6. Vila, *La Renaixença...*, pàg. 153.
7. J. Sàgrera, *Fragments latinos...*, pàg. 349-352. Agustí M. Vilà, *El canonge Vilà i el seu temps* (en premsa).
8. Lluís Costa, «Jaume Sàgrera i Pijoan: el catedràtic d'Escalanyà», *Es Pedris Llarg* 15, Begur 1991, pàg. 22-23. Agustí M. Vilà, *El canonge Vilà i el seu temps* (en premsa). També Josep Pla en el seu «Girona, llibre de records» (*Primera volada*, OC 3) evoca la figura de Sàgrera, com les d'altres professors de l'institut, d'una forma pintoresca que dona una altra visió del personatge.
9. Eduard Valentí Fiol, «La tradició clàssica en la Renaixença catalana», *Els clàssics i la literatura catalana moderna*, Barcelona 1973, pàg. 29.
10. Vila, *La Renaixença...*, pàg. 201-202.
11. Miquel Dolç, «Mariano Bassols de Climent», *Estudios Clásicos* 72 (maig 1974), pàg. 283-287.
12. Pere L. Cano, «Eduard Valentí i Fiol. Record d'un humanista i de la seva obra», *Revista de Catalunya* 76 (juliol-agost 1993), pàg. 61-72; C. Miralles, «Eduard Valentí i Fiol», *Estudios Clásicos* 72 (maig 1974), pàg. 281-282.
13. Antoni Comas, «Pròleg» en E. Valentí, *Els clàssics...*, pàg. 5-11.
14. «Bibliografia de Pere Pericay», *Faventia* 3/1 (1981), pàg. 5-12.
15. Francesc J. Cuartero Iborra, «José Alsina Clota. In memoriam», *Estudios Clásicos* 104 (1993), pàg. 220-222.
16. Joan M. del Pozo, «Josep Alsina, renovador de l'hel·lenisme», *Revista de Girona* 160 (set.-oct. 1993), pàg. 49-51.
17. Rosa M. Alsina, «Bibliografia del professor Josep Alsina i Clota», *Homenatge a Josep Alsina. Actes del Xè Simposi de la Secció Catalana de la SEEC*, Tarragona, 1992, pàg. 19-35. Veg. també el núm. 63 (1986) d'*Anthropos. Revista de documentación científica de la cultura*, que li és dedicat íntegrament.